

Vergaderjaar 2022–2023

33 009

Innovatiebeleid

32 637

Bedrijfslevenbeleid

Nr. 121

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 8 juni 2023

In het coalitieakkoord 2021–2025 (bijlage bij Kamerstuk 35 788, nr. 77) is afgesproken om de mainportstatus van Brainport-Eindhoven door te ontwikkelen. Met deze brief geef ik invulling aan de toezeggingen die ik tijdens het Commissiedebat Bedrijfslevenbeleid op 19 oktober 2022 (Kamerstuk 32 637, nr. 512) en tijdens het debat Vestigingsklimaat op 16 februari 2023 (Handelingen II 2022/23, nr. 54, item 10) heb gedaan aan het lid Amhaouch, om de Kamer over de doorontwikkeling van de Brainportregio te informeren. Hiervoor kies ik graag een bredere benadering als invalshoek: mijn visie op de hightech maakindustrie waarin de Brainportregio een belangrijk brandpunt is.

Belang van de hightech maakindustrie

De Nederlandse hightech maakindustrie draagt bij aan de ontwikkeling van onze brede welvaart. Multinationals, MKB, startups en scale-ups die samen de hightech maakindustrie vormen, bieden oplossingen voor alle grote maatschappelijke uitdagingen. De innovatiekracht van de sector heeft een brede uitwerking in ons dagelijks leven, in de manier waarop we werken, communiceren, energie gebruiken en ziekten behandelen. Zo bouwen we in Nederland de meest nauwkeurige elektronenmicroscopen waarmee bijvoorbeeld op atomair niveau het COVID-virus is ontleed. Of neem de Iron Fuel Boiler die huishoudens van CO₂ neutrale warmte kan voorzien door de omzetting tussen roest en ijzerpoeder. Of de ECG-pleister waardoor patiënten met hartritmestoornissen niet meer naar het ziekenhuis hoeven en thuis kunnen worden gemonitord.

De bijdrage van de hightech maakindustrie aan ons handels- en investeringssysteem is groot. Samen zijn deze bedrijven goed voor € 93 miljard

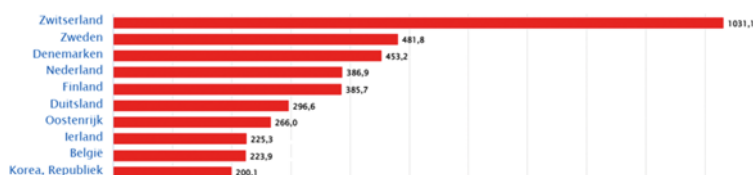
aan toegevoegde waarde¹. De positieve effecten van de sector op de Nederlandse economie zijn echter groter dan alleen voor de eigen productie en export. De sector creëert banen op alle onderwijsniveaus. Kennisinstituten, het onderwijs en bijvoorbeeld logistieke dienstverleners spelen eveneens een belangrijke rol in de ondersteuning van internationale waardenketens.

Regionale succesfactoren

Nederland heeft vier regio's met een sterk geconcentreerde en goed georganiseerde hightech maakindustrie. Brainport-Eindhoven is hierin onmiskenbaar het brandpunt. Maar ook Twente, het gebied rond Arnhem/Nijmegen en in Zuid-Holland vooral rond Delft hebben een eigen regionale kracht ontwikkeld. De ambitie van Almere om zich in de toekomst als hightech regio te kunnen ontwikkelen juich ik toe.

Overeenkomst tussen de vier regio's is dat ze beschikken over goed georganiseerde kennis- en innovatie ecosystemen en sterke internationale verbindingen. Nabijheid is hierbij een bepalende succesfactor. Hierin werken hightechbedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen, regionale ontwikkelingsmaatschappijen en de overheid hecht samen. Dat levert veel op: innovatieprojecten en onderzoek, het vermarkten van innovaties door wereldspelers, een veerkrachtig MKB in de toeleverende ketens en tevens een gunstig startup- en scale-up klimaat. Hierdoor heeft hightech zich in deze regio's als belangrijke groeimotor van de Nederlandse economie kunnen ontwikkelen. Als maat voor de innovatiekracht is dat ook terug te vinden in het aantal patenten dat door Nederland wordt ingediend.

Aantal patentaanvragen per 1 miljoen inwoners

Nederland staat in 2022 op de 4^e plek van landen voor het aantal patenten per 1 miljoen inwoners dat is ingediend bij het Europees Octrooibureau. Kennis- en innovatie ecosystemen dragen daar aan bij. Het hoogste aantal patenten is aangevraagd voor de categorieën medische technologie en elektronische machines. Bijna de helft van de 6.806 door Nederland aangevraagde patenten komt van bedrijven met een (R&D) vestiging in Brainport-Eindhoven. Bron: EPO.

Evident is dat ecosystemen in deze hightech regio's alleen kunnen floreren als ook de functies voor wonen en een goede bereikbaarheid op orde zijn, er voldoende talent beschikbaar is en er voldoende fysieke ruimte voor bedrijven is om zich te vestigen en uit te breiden.

Belang Brainportregio

De Brainportregio staat model voor technologisch leiderschap. De regio staat op de zevende plaats van de 201 meest veelbelovende wereldwijde hightech ecosystemen². In de regio is een groot aantal innovatieve wereldspelers gevestigd, die samen met het MKB in de toeleverende ketens bijdragen aan een sterk kennis-, handels- en investeringssysteem voor de Nederlandse economie. De regio is eveneens wereldberoemd door de technologie en fabricage van machines waarmee chips kunnen worden geproduceerd. Op andere vlakken wordt gewerkt aan nieuwe sleuteltechnologieën zoals fotonica, batterijtechnologie en chipdesign.

¹ CBS Bedrijfsleven arbeids- en financiële gegevens.

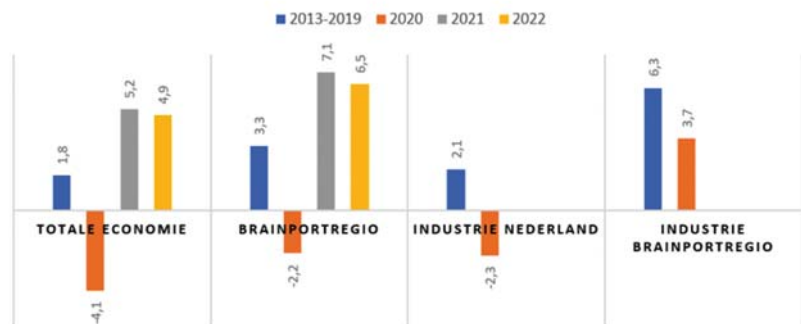
² The Next Generation of Tech Ecosystems Report, 1 december 2022: Brainportregio in wereldtop van tech-ecosystemen (tue.nl).

Deze technologieën moeten we inzetten om bedrijven te laten groeien op concurrerende en veranderende markten.

Op het gebied van onderzoek, innovatie en ontwikkeling, evenals geavanceerde productie, is de private investeringsbereidheid in de Brainportregio uniek:

- De private R&D-uitgaven liggen rond de € 3 miljard per jaar, een hoger bedrag dan de totale R&D-uitgaven in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht bij elkaar.
- Er wordt bijgedragen aan een toekomstbestendige economie door het benutten van bestaande publieke financieringsinstrumenten zoals het Nationaal Groeifonds, het Deeptechfonds bij Invest-NL, het Regionaal Investeringsfonds MBO en de investeringen door de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM).
- De maakindustrie in de Brainportregio is goed voor 11,3% van de Nederlandse industriële bruto toegevoegde waarde en levert daarmee de hoogste industriële toegevoegde waarde op van alle regio's in Nederland.
- De regio trekt ook veel talent aan op alle werk- en denkniveaus, bijna 20% van het Nederlandse R&D-talent werkt in de Brainportregio.
- Voor de Nederlandse export levert dat alles veel op, 36% van de landelijke hightech export komt uit de Brainportregio.
- Door breed vertakte netwerken en toeleverende ketens heeft de Brainporteconomie ook positieve effecten op andere kennis- en innovatieregio's. Met partners in onder meer Twente en in Zuid-Holland rond Delft wordt vaak samengewerkt, zoals in de ketens rond fotonica, batterijen, chipdesign en quantumtechnologie. De gecombineerde kennis- en innovaties versterken de internationale concurrentiepositie.

GEMIDDELD JAARLIJKSE GROEI TOEGEVOEGDE WAARDE

Met een gemiddelde economische groei in de periode 2013-2019 van 3,3% per jaar ontwikkeld de Brainportregio zich sterker dan de Nederlandse economie als geheel met een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,8%. In het bijzonder groeide de hightech maakindustrie op een bovengemiddeld tempo met 6,3%. In het coronajaar 2020 en het hersteljaar 2021 laat de Brainportregio eveneens haar veerkracht zien. De hightech maakindustrie is in het coronajaar doorgegroei met 3,7% ten opzichte van een krimp van de Nederlandse industrie met 2,3%. Bron: CBS Nationale rekeningen.

Versterken competitiviteit

Voor de bedrijven in de hightech ecosystemen zijn er echter ook knelpunten om te kunnen investeren, ontwikkelen en groeien. De fysieke omgeving beperkt bedrijven omdat er onvoldoende betaalbare woningen zijn en de bereikbaarheid niet altijd op orde is. Talent is schaars, terwijl netcongestie en stikstof zorgen voor beperkingen om te kunnen vestigen of uitbreiden. In Brainport-Eindhoven en Zuid-Holland neemt door de verdichting van de omgeving ook de beschikbaarheid van fysieke ruimte voor innovatieve bedrijven af. We willen deze bedrijven in Nederland behouden, zij versterken onze hightech ecosystemen. We moeten daarom

de beschikbare ruimte voor economie goed benutten en zorgen voor voldoende uitbreidings- en ontwikkelingsmogelijkheden. Daarnaast zetten we met het actieplan groene en digitale banen in op technisch talent en vakmanschap³. In het derde kwartaal van 2023 kom ik met een programma Ruimte voor economie. Doel van dit programma is het borgen van voldoende ruimte voor bedrijven in kwantitatief en kwalitatief opzicht. In de zoektocht naar ruimte voor nieuwe of uitbreidende bedrijven zie ik ook toegevoegde waarde in de samenwerking tussen regio's. Daarom onderzoek ik met betrokken partijen welke ruimtelijke mogelijkheden regio's als Twente en Almere hebben om samen met de Brainportregio en Zuid-Holland de Nederlandse internationale competitiviteit te verhogen.

Verschuivende geopolitieke verhoudingen

We moeten de positie van de Nederlandse hightech maakindustrie bezien in het licht van een nieuwe economische wereldorde. Het behoud van de sterke positie die we nu hebben wereldwijd is geen vanzelfsprekendheid. Verschuivende geopolitieke verhoudingen zetten het wereldwijde open multilaterale handelssysteem onder druk. Grootmachten als China en de Verenigde Staten proberen steeds meer los van elkaar te komen. Ze investeren beide stevig in digitale sleuteltechnologieën en versterken daarmee hun potentie om wereldwijd standaarden te zetten en strategische technologische afhankelijkheden te creëren. Ook in de Europese Unie wordt de roep om strategische autonomie en protectionisme steeds groter. Verschillende plannen worden gepresenteerd om de positie van Europa te versterken, bijvoorbeeld middels de Europese Chips Act⁴ en de Critical Raw Materials Act⁵.

Nederland zal als handelsland een goede balans moeten vinden voor open grenzen voor de internationale handel⁶. We blijven voor belangrijke supply chains afhankelijk van andere landen. Het gaat erom dat Nederland en Europa op essentiële onderdelen in de ketens een sterke positie behouden of verkrijgen. Bedrijven die lithografiemachines en chips maken zijn hierbij cruciale spelers. De Nederlandse bijdrage aan de open strategische autonomie van Europa is gericht op de bescherming van kwetsbare technologie en de beschikbaarheid van technologische producten. En daarmee ook op de belangen voor onze nationale veiligheid.

Juist dat kan kansen bieden voor de Nederlandse hightech maakindustrie en een toekomstbestendige economische groei. Daarvoor is het wel nodig dat bedrijven in Nederland kunnen blijven investeren, ontwikkelen en groeien. Voor de Brainportregio vraagt dit om specifieke aandacht.

Bestuurlijk Overleg Brainport

Om ambities waar te maken en knelpunten op te lossen heb ik in juni 2022 het Bestuurlijk Overleg Brainport ingesteld (BO-Brainport). Hieraan nemen deel: de bewindspersonen van OCW, IenW en VRO en namens de regio de gedeputeerde economie van de provincie Noord-Brabant, de burgemeester en de wethouder economie van de gemeente Eindhoven (in hun bestuurlijke vertegenwoordiging van de regio Zuidoost Brabant) en de directeur van Brainport Development. Samen met hen voer ik twee keer per jaar in het BO-Brainport de beleidsdialoog over de opgaven voor de regio die tot en met 2030 nodig zijn.

³ Kamerstuk 29 544, nr. 1173.

⁴ European Chips Act: Factsheet | Shaping Europe's digital future (europa.eu).

⁵ Factsheet on European Critical Raw Materials Act (europa.eu).

⁶ Kamerstukken 30 821 en 21 501-02, nr. 181.

Het BO-Brainport is erop gericht dat het internationale concurrentievermogen van de regio wordt versterkt en hiermee wordt bijdragen aan de strategische autonomie van Europa. Dit is een nationaal belang. Belangrijkste factoren waarover de dialoog in het BO-Brainport is gevoerd zijn, dat:

- Er extra wordt geïnvesteerd in woningen en bereikbaarheid;
- Er een aanpak komt voor de beschikbaarheid van talent.
- Voor de groei en het behoud van innovatieve bedrijven en sterke veerkrachtige toeleverende ketens wordt gekeken naar de ruimtelijke en technologische samenwerking tussen de genoemde hightech regio's.
- Bestaande publieke financieringsinstrumenten – als genoemd – worden benut voor het opwerken van internationale waardeketens rond nieuwe technologieën en groeimarkten. Er ook kansen zijn om nieuwe instrumenten te benutten zoals IPCEI⁷ en vanuit de EU ChipsAct.

Daarnaast is afgesproken dat we in het BO-Brainport kijken naar oplossingen voor voldoende capaciteit op het elektriciteitsnet en stikstofruimte.

Het economisch belang om de regio een ruimtelijke schaa sprong te laten maken is uitvoerig in het BO-Brainport besproken. Dit is zonder meer de belangrijkste voorwaarde om de groei van de hightech maakindustrie te kunnen accommoderen. Essentieel is de verstedelijkingsopgave van 62.000 woningen, waarvan ruim 50.000 woningen voor 2030 (conform Verstedelijkingsakkoord). Hierdoor kon tijdens het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO-MIRT) van 9 november 2022 bijna € 1,6 miljard aan de regio worden toegezegd⁸. De investeringen maken de verwachte reizigersgroei in het openbare vervoer mogelijk en de ontwikkeling van een nieuw, hoogstedelijke woon- en werkomgeving in het hart van de Brainportregio.

Ook onderschrijf ik samen met de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dat er een grote behoefte is aan talent en goed opgeleide kenniswerkers om aan de arbeidsmarktvraag in de Brainportregio te voldoen. Voor de maakindustrie in de regio zijn in 2030, 72.000 nieuwe werkplekken nodig, waarvan 60% op mbo-niveau. Hier ligt een opgave voor de gehele waaier van sectoren voor het vervolgonderwijs: mbo, hbo en wo. Ook dit is een vraagstuk dat op nationaal niveau moet worden gezien. In het BO-Brainport is afgesproken dat de regio voor haar behoeftestelling een gedragen aanpak uitwerkt. Publieke en private partners in de regio werken hier samen aan, veelal in samenspraak met nationale partnerorganisaties: de komende periode zullen we samen met de regio gezien wat en in welke fasering haalbaar is. De kaders van de Minister van OCW die worden ontwikkeld in de toekomstverkenningen mbo, hoger onderwijs en wetenschap, het Leven Lang Ontwikkelen en de ontwikkeling van internationale studentenstromen zijn hierin leidend⁹.

Tot slot wil ik benoemen dat de samenwerking in het BO-Brainport niet alleen vraagt om integraliteit aan de kant van het Rijk. Ook de regio zal haar bestuurlijke realisatiekracht binnen alle 21 gemeenten van de Brainportregio goed moeten verbinden, bijvoorbeeld op het gebied van de realisatie van de woningbouwopgave.

Conclusie

We hebben in Nederland een sterke hightech maakindustrie en dat moeten we koesteren en versterken. Vestigingsklimaat is de belangrijkste

⁷ Important Project of Common European Interest (IPCEI) (rvo.nl).

⁸ Kamerstuk 36 200 A, nr. 9.

⁹ Kamerstuk 22 452, nr. 85.

troef om de maakindustrie schokbestendig te maken en Nederland ook in de nabije toekomst internationaal competitief te houden. Daardoor kunnen we onze productiviteit verbeteren, doorbraken bereiken voor onze digitale- en groene transitie en hiervan de vruchten plukken voor ons welvaartsniveau. Dat betekent dat de departementen en de regio's er bij het maken van gebiedsgerichte agenda's voor moeten zorgen dat de hightech maakindustrie en hun toeleverende ketens in Nederland kunnen blijven investeren, ontwikkelen en groeien. Daar zet ik me vanuit mijn verantwoordelijkheid vol ambitie voor in.

De Minister van Economische Zaken en Klimaat,
M.A.M. Adriaansens